

BVD / SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A84/63

12 november 1984

DE AFFAIRE : I

In het eerste gedeelte van deze FOCUS wordt aandacht besteed aan de ontvoering en dood van de oppositionele priester ,
waarvoor op 24 oktober drie officieren van de Poolse veiligheidsdienst werden gearresteerd. Vervolgens wordt ingegaan op de behandeling van deze affaire door de Poolse autoriteiten. Het laatste gedeelte van dit rapport is gewijd aan de reacties op deze zaak van de priester van de Poolse kerk kardinaal en de voornaamste vertegenwoordiger van de oud-activisten van Solidariteit . Beiden onthielden zich van kritiek op premier en partijleider en voorkwamen met hun herhaalde oproepen tot kalmte het uitbreken van onrust op grote schaal onder de Poolse bevolking.

DE AFFAIRE : I *)

Ontvoering en dood van-----

Op vrijdagavond 19 oktober jl. werd de 37-jarige regime-kritische kapelaan ontvoerd in de omgeving van Torun, ruim 200 kilometer ten noordwesten van Warschau. Hij had in Bydgoszcz, een voormalig bolwerk van de vrije vakbond Solidariteit, een van zijn befaamde preken tegen het communistisch bewind gehouden en was met zijn chauffeur in een Volkswagen op weg naar Torun, waar hij de volgende dag had willen preken. Op een landweg werd de auto aangehouden door drie mannen, van wie er één, gekleed in een politie-uniform, de inzittenden beval voor een alcoholcontrole uit te stappen. Nadat en aan deze opdracht gehoor hadden gegeven, werden zij vastgegrepen en in een lichtgrijze Fiat-Polski gesleurd. De priester werd geboeid en in de kofferruimte geworpen, maar zijn chauffeur kon na een rit van ongeveer vier kilometer uit de rijdende auto ontsnappen en sloeg onmiddellijk alarm. Aan de hand van beschrijving van de ontvoerders en hun auto voerde de Poolse politie een snelle zoekactie uit, die vooralsnog geen resultaat opleverde.

Op woensdagavond 24 oktober inspecteerde op het hoofdkwartier van de politie in Warschau zes auto's en verklaarde dat twee ervan gebruikt konden zijn bij de ontvoering. Een speurhond herkende de geur van de chauffeur en van in één van de aangewezen auto's, waarin bovendien plukken haar van de priester werden aangetroffen. Al eerder die dag waren de 33-jarige kapitein, leider van een onderafdeling van de Poolse veiligheidsdienst, de 29-jarige luitenant en de 32-jarige luitenant, beiden eveneens werkzaam voor de veiligheidsdienst, gearresteerd. Volgens de Poolse autoriteiten was aangehouden omdat hij op de dag van de ontvoering ongeoorloofd verlof had genomen en het "rittenboek" had vervalst, waarin het gebruik van dienstwagens wordt bijgehouden. Ook zou hij geen overtuigend alibi hebben gehad voor de avond van de ontvoering.

*) Deze FOCUS is een vervolg op FOCUS nr. A84/62 o.d.t.
DE AFFAIRE : INLEIDING, d.d. 7 november 1984.

Ofschoon de drie arrestanten tijdens hun verhoren tegenstrijdige verklaringen aflegden over de toestand waarin zij hadden achtergelaten, kon allengs vastgesteld worden dat de priester waarschijnlijk niet meer in leven was. De drie ontvoerders bekenden uiteindelijk dat zij hun slachtoffer in de rivier de Vistula hadden geworpen, maar gaven daarbij verschillende plaatsen aan. Zoekacties van duikers die op 29 oktober gestart werden, resulteerden één dag later in de vondst van het levenloze lichaam van in het waterspaarbekken van Wloclawek tussen Torun en Warschau. Bij de lijkschouwing op 31 oktober bleek dat op zaterdag 20 oktober was gewurgd. Volgens naaste familieleden die het stoffelijk overschot hadden gezien was de priester voor zijn dood zeer ernstig mishandeld, waarbij met name getracht zou zijn latere identificatie te voorkomen.

Behandeling van de affaire _____ door de Poolse autoriteiten

De dood van is niet het eerste voorbeeld van hardhandig optreden van het Poolse veiligheidsapparaat tegen leden van de oppositie, dat het overlijden van de betrokken personen tot gevolg had. De populariteit van de vermoorde priester en het feit dat zijn chauffeur onmiddellijk na diens ontsnapping uit de handen van zijn ontvoerders de hoogste kerkelijke instanties en Solidariteit inlichtte, heeft echter voorkomen dat de Poolse autoriteiten gebruik konden maken van de doofpot, waarin dergelijke gevallen in het verleden doorgaans verdwenen. De ontvoering van werd dan ook reeds één dag later op zaterdagavond 20 oktober door de Poolse televisie bekendgemaakt.

In de daaropvolgende periode tot aan de begrafenis van op 3 november, werden in de Poolse media op semi-open en gedoseerde wijze details vrijgegeven over de ontvoering, de aanwijzingen die leidden tot de arrestatie van de drie leden van de Poolse veiligheidsdienst, de namen en functies van de arrestanten, de verklaringen die zij tijdens hun verhoren

aflegden en tenslotte de vondst van het stoffelijk overschot van de priester. Hoofdrolspelers in de officiële nieuwsvoorziening waren regeringswoordvoerder _____ en generaal _____, als minister van Binnenlandse Zaken verantwoordelijk voor het civiele inlichtingen- en veiligheidsapparaat. Beiden hebben de afgelopen weken de ontvoering van _____ voorgesteld als een zorgvuldig beraamde samenzwering van "elementen" binnen de Poolse veiligheidsdienst, waarbij de daders gesteund zouden zijn door een persoon of groepering op de achtergrond. De affaire zelf werd geïnterpreteerd als een politieke provocatie, gericht tegen de vele "gunstige" ontwikkelingen die in Polen zouden plaatsvinden, "zoals het vernieuwingsproces van de socialistische staat, de normalisering van betrekkingen met diverse Westerse landen en mogelijk de dialoog tussen kerk en staat, kortom tegen alles wat de Poolse regering onder leiding van premier _____ trachtte te bereiken". *)

Tegen deze achtergrond had de omzichtige berichtgeving over de zaak- _____ in de Poolse media vooral ten doel partij- en regeringsleider _____ te ontlasten van iedere verantwoordelijkheid voor de ontvoering en dood van de priester. Daarnaast werd getracht het uitbreken van onrust onder de bevolking te voorkomen, zodat _____ niet genoodzaakt zou worden om hard op te treden tegen eventuele stakingen en demonstraties waardoor hij weer volledig zou terugraken in het politiek en maatschappelijk isolement dat zijn regime kenmerkte voor de opheffing van de noodtoestand in juli 1983. Zo scheen _____ in een televisietoespraak al op 28 oktober het Poolse volk voorzichtig te willen voorbereiden op het overlijden van _____, toen hij verklaarde ervan uit te gaan, dat de dood van de ontvoerde priester een "gerechtvaardigde hypothese" was, terwijl reeds één van de gearresteerden

*) Aldus _____ op zijn wekelijkse persconferentie van 23 oktober. Soortgelijke interpretaties van de affaire- _____ werden gegeven door generaal _____ in zijn televisietoespraak van 28 oktober ("een provocatie zonder precedent, die indruist tegen het beleid van de regering en de partij") en door vice-premier _____ in een interview met het Turijnse dagblad "La Stampa", gepubliceerd op 30 oktober ("een provocatie tegen de kerk, tegen alle Polen, maar in de eerste plaats een aanval op de politiek van _____").

de moord op _____ had bekend. Waarschijnlijk in een poging om het hoog oplopen van de emoties tijdens de begrafenis van _____ tegen te gaan, gaf regeringswoordvoerder _____ op zijn beurt pas op 7 november tijdens zijn wekelijkse persconferentie toe, dat de priester _____ blijkens het niet-gepubliceerde autopsierapport voor zijn dood zwaar mishandeld was.

Reacties van _____ en _____

In de periode tussen de ontvoering en de begrafenis van _____ hebben de ex-voorzitter van Solidariteit _____ en de primaat van de Poolse kerk kardinaal _____ de bevolking herhaaldelijk opgeroepen de kalmte te bewaren. Daarmee ondersteunden zij indirect het streven van de Poolse autoriteiten om het uitbreken van sociale onrust op grote schaal te voorkomen. Opvallend was voorts, dat zowel _____ als _____ in de affaire- _____ een gelegenheid schenen te zien om tot een zekere toenadering tussen bewind en oppositie te komen, die uiteindelijk tot een dialoog zou kunnen leiden. In dit kader paste geen scherpe kritiek op de persoon _____, die daardoor de mogelijkheid geboden kreeg een poging te wagen om zijn in de afgelopen maanden zorgvuldig opgebouwde imago van een "liberaal" en "rechtvaardig" leider tegenover het Poolse volk te redden.

De voormalige Solidariteitsleider _____ gaf een eerste reactie op het nieuws over de ontvoering van _____ op zondag 21 oktober tijdens een gebedsdienst in de Sint Stanislaw Kostka kerk in Zoliborz, die door duizenden aanhangers van de priester werden bijgewoond: "Als Pater _____ ook maar één haar wordt gekrenkt, laadt iemand een zeer grote verantwoordelijkheid op zijn schouders". Tegelijkertijd riep _____ de gelovigen echter op kalm te blijven en zich niet door gevoelens te laten leiden. Eén week later verklaarde hij voor 15.000 kerkgangers in Gdansk dat de ontvoering naar zijn mening wees op een machtsstrijd binnen de Poolse regering, waarbij de oppositie als "kanonnenvoer" zou moeten dienen. Regeringsleider _____ stond volgens _____ tegenover voorstanders van de harde lijn, die een revolutie zouden willen uitlokken na het "mislukken" van de staat van

beleg die tussen december 1981 *) en juli 1983 in Polen van kracht was: "Het was hun opzet om de premier en iedere gewone Pool in de problemen te helpen". verzocht dan ook andermaal de bevolking om de rust te bewaren en zich niet te laten "verlokken" tot demonstraties.

Toen de vondst van het stoffelijk overschot van op 30 oktober bekend werd gemaakt, gaf opnieuw een oproep tot kalmte uit, die hij koppelde aan een aanbod om te komen tot een dialoog met de regering: "Onthoud U deze dramatische dagen van manifestaties, woede en betogingen. Moge de stilte van deze rouw de voorwaarden scheppen voor een begin van een dialoog. Er is geen gebrek aan mensen die die dialoog kunnen voeren. Als mijn persoon die onmogelijk zou maken zal de maatschappij anderen aanwijzen. De zege van dialoog op geweld, goed op kwaad, is belangrijker dan iemands ambities, inclusief de mijne".

Volgens waarnemers gaf met zijn verklaringen blijk geloof te hechten aan de bewering van de Poolse autoriteiten, dat althans de hoogste échelons niets te maken hadden met de ontvoeringszaak, ondanks de betrokkenheid van drie functionarissen van de veiligheidsdienst ressorterend onder het ministerie van Binnenlandse Zaken. De vroegere arbeidersleider die bij de bevolking nog steeds een groot gezag schijnt te genieten, leek met zijn pleidooi voor een dialoog vast te willen houden aan zijn streven naar een nationale verzoening, waarin behalve de regering en de Poolse kerk ook Solidariteit een rol van betekenis zou moeten spelen. Het aanbod om daarbij voor anderen plaats te maken is waarschijnlijk gebaseerd op het feit, dat het communistisch regime sinds de onderdrukking van de vrije vakbond voortdurend geweigerd heeft om met hem te praten.

*) In FOCUS A84/62 dd. 7 november 1984 werd op p.4 abusievelijk het jaartal 1980 opgegeven.

In een eerste officiële reactie van de Poolse kerk op de ontvoering van _____ riep kardinaal _____ op tot gebed voor het leven van de aalmoezenier van de staalarbeiders in de Huta Warszawa *). Op 25 oktober leek de Poolse primaat de bevolking voor te bereiden op de dood van de ontvoerde priester, toen hij verklaarde te vrezen dat "in Polen een moord was gepleegd", omdat geen enkel levensteken van _____ was vernomen. Tevens kondigde de kerkleider aan dat de Poolse bisschoppen de autoriteiten om opheldering zouden vragen over "de oorzaken en omstandigheden waaronder deze schandalige gebeurtenis had plaatsgevonden".

Het Poolse persbureau PAP heeft inmiddels bekend gemaakt, dat de regering tijdens de affaire- _____ voortdurend in contact stond met de hoogste kerkelijke instanties. Tegen deze achtergrond is het niet verwonderlijk dat _____ zowel voor als na de vondst van het stoffelijk overschot van _____ herhaaldelijk bij de Poolse bevolking heeft aangedrongen op kalmte, waarvoor hij door regeringswoordvoerder _____ op diens persconferentie van 7 november jl. uitvoerig geprezen werd. De gematigde opstelling van de kardinaal lijkt echter uit eigen motieven voort te vloeien. Zo zou hij volgens waarnemers de met de regering bereikte voorlopige accoorden over de bouw van honderden nieuwe kerken en over de oprichting van een kerkelijk steunfonds voor de particuliere landbouw niet op het spel hebben willen zetten. In dit kader past ook de oproep tot een dialoog tijdens de door hem geleide uitvaartdienst van _____ op 3 november: "Mogen de Polen uit de verschillende lagen van de samenleving elkaar niet weer aan het graf van een martelaar-priester treffen, maar aan de onderhandelings-tafel om naar vrede te streven".

Uit het voorafgaande blijkt dat _____ en _____ waarschijnlijk in niet geringe mate hebben bijgedragen tot het rustige verloop van de begrafenis van _____, die door meer dan een kwart miljoen Polen werd bijgewoond. Zowel de vroegere vakbondsleider als de kardinaal maakten een scherpe

*) In FOCUS A84/62 dd. 7 november 1984 werd op p.4 de Warschause staalfabriek afgaande op persberichten ten onrechte aangeduid als Nowa Huta.

veroordeling van de moord op de kapelaan ondergeschikt aan hun pogingen om een oncontroleerbare uitbarsting van volkswoede te voorkomen, waarbij geen van beiden belang had. Generaal [] die als partij- en regeringsleider in laatste instantie de politieke en administratieve verantwoordelijkheid voor het optreden van de Poolse veiligheidsdienst draagt, kon op deze wijze in plaats van zelf beschuldigd te worden reeds tijdens het plenum van het Centraal Comité van de PVAP op 26 oktober de ontvoering van [] veroordelen als "een daad van gevaarlijk banditisme, die de publieke opinie zo ernstig heeft geschokt, de sociale atmosfeer bedorven, elementaire vormen van gezag en orde geschonden en tegelijkertijd het beleid van de Poolse communistische partij aangetast".

